

Aquesta conferència, a càrrec de Marta de Planell i Mas i Roser Vilardell i Tarruella, va tenir lloc el 28 de maig del 2009 en la sala d'actes del Museu Can Tinturé d'Esplugues de Llobregat en el marc de les activitats commemoratives de l'Any Amades. El seu contingut fou precedit per una introducció sobre l'Obra del Cançoner Popular, a càrrec de M. Antònia Juan, etnomusicòloga. La conferència va comptar amb el passi d'imatges de l'època i de les seves cantaires, així com la interpretació musical, coordinada per TiC Espluga Viva, de deu cançons seleccionades, a càrrec de M. Antònia Pujol (cantant), Joan Sanagustin (tarota) i Pere Olivé (percussió).

Després de conèixer el context general del significat de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya i les característiques de les seves "missions", intentarem contextualitzar la seva transcendència en el marc d'Esplugues. Com era l'Esplugues que es va trobar Joan Amades aquell estiu calorós de 1931? Intentarem aprofundir en el paper que va tenir el mestre Tomàs no només en aquesta missió sinó en la vida musical local. A quines cantaires es van entrevistar? Qui eren? D'on eren? On vivien? Per què a Esplugues es van trobar tantes cançons?.

Una de les coses que crida més l'atenció de la missió que fan Amades i Tomàs al Baix Llobregat i a altres terres és la gran quantitat de cançons trobades a Esplugues en contrast amb la resta de localitats de la comarca. El propi Amades escriu:

*"Les gestions fetes fins ara per a trobar cançons en el Baix Llobregat ens han donat un resultat completament negatiu en tots els pobles, excepte Esplugues, on ja n'hi portem recollides 232, i ofereix un veritable contrast el fet de trobar un nombre tan important en aquesta població, mentre que a la resta de la contrada sembla ésser eixuta a la música popular."*¹

Una de les justificacions que poden explicar aquests resultats tan negatius que semblen tenir al Baix Llobregat sembla que podrien ser atribuïbles a les onades immigratòries dels anys 20 i 30 relacionades amb l'Exposició Internacional i les obres del metro. En aquesta etapa de creixement demogràfic, bona part de la població arribada provenia de l'interior de Catalunya, Llevant, València, Múrcia i Aragó.

El propi Amades en l'esmentada missió reflecteix aquests canvis demogràfics: *"(...) El dimecres dia 12 anem a Molins de Rei. Visitem diferents persones, totes ben coneixedores de la població, dintre de diferents ordres i sentits, i totes ens diuen que creuen molt difícil que puguem trobar quelcom del que ens interessa, puix que la població ha sofert des d'alguns anys un creixement ràpid i excessiu del qual se n'ha derivat una forta invasió de gent forastera que ha fet perdre tot el que de tradicional i propi pogués haver-hi. Totes les persones que visitem coincideixen en el mateix pensar, i acaben per fer-nos creure que potser tenen raó."*²

Hi podríem trobar altres exemples, com els comentaris referits al Prat: *"(...) ens diu que al Prat no hi ha res a fer, que amb poquíssims anys ha fet una singular creixença, que està envaït de gent no catalana, sense cap tradició ni simpatia per les nostres coses, i que el poc que de tipisme pogués haver-hi s'ha esvaït quasi per complet..."*³

El cas és que a Esplugues, també experimentarà en aquest període un gran creixement; no és cap excepció. Segons el padró de l'any 1930, Esplugues

---

¹ *Materials (Obra del Cançoner Popular de Catalunya). Vol. 14, Memòries de missions de recerca per Palmira Jaquetti, Enric d'Acoust, Joan Amades, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004, p. 274.*

² *Op. cit., p. 270*

³ *Op. cit., p. 273-274*

sumava 3.227 habitants. És una xifra que avui ens sembla molt reduïda, però hem de tenir en compte que aleshores Esplugues havia triplicat la seva població de principis de 1900 (1.057 hab.).

El creixement demogràfic de la població vindrà acompanyat, en aquesta època, de l'inici d'una nova fase d'industrialització; a banda de la proliferació de petites indústries i tallers familiars, començaran a instal·lar-se empreses de més relleu. Són empreses, en la seva majoria, originàries de la ciutat de Barcelona que aprofitaven la seva proximitat amb un sòl més barat i una gran disponibilitat de mà d'obra. Quan Joan Amades va visitar Esplugues, feia tot just tres mesos quan s'havia inaugurat l'empresa tèxtil Juanico Germans (coneguda popularment com "Les Sedes"), que procedent de Sant Martí de Provençals fou la primera fàbrica a Esplugues que aplegà més d'un centenar de treballadors, amb una àmplia presència femenina.

A nivell polític, hi havia hagut un canvi que no ens pot passar desapercebut: arran de les eleccions municipals celebrades el 12 d'abril es produí un canvi de règim: s'havia proclamat la II República. A Esplugues s'hagueren de repetir de nou les eleccions municipals el 31 de maig. Aquest fet suposarà la derrota de la candidatura que arrellegava la tradició republicana local davant la victòria de la nounada candidatura d'ERC, formada per elements catalanistes de L'Avenç – una entitat de caire cultural, creada sota els auspicis de catalanisme, progrés i civisme, l'any 1906-- i encapçalada per qui serà l'alcalde, Martí Figueres Castillo. Era, un cop més, l'afirmació de la influència de L'Avenç com un nucli de poder, persistent durant tot el primer terç del segle XX fins a l'esclat de la guerra civil.

El tema d'avui és Amades i no L'Avenç. No obstant això, sí que irremeiablement ens haurem de referir a l'entitat, no només pels seus lligams amb el mestre Joan Tomàs o amb el seu president, Josep Argemí, que farà possible alguns contactes amb altre poblacions, sinó per la pròpia implicació que L'Avenç des dels seus inicis va tenir amb l'educació musical d'Esplugues i la creació del seu Orfeó.

A nivell local, l'Orfeó de L'Avenç esdevé un graó superior en la vida musical local, encapçalada per la coral La Coloma. A partir d'aleshores, ja no es cantarà d'oïda sinó que es donaran classes gratuïtes de música i solfeig. Pel que hem pogut recollir, el propi Pau Pujol –fundador i primer president de L'Avenç--, molt aficionat a la música, havia donat classes de solfeig i tocava el piano.

Hem trobat un programa de l'actuació de l'Orfeó de L'Avenç durant la festivitat de Sant Pere de l'any 1911. A través d'aquest fulletó sabem que l'Orfeó organitzava, amb prou feines quatre anys de vida, el seu 14è *Gran Concert*, el que dóna idea de la seva inicial i forta embranzida...

Sembla ser que és a partir de l'any 1927 –quan mor Pau Pujol–, que el mestre Joan Tomàs es fa càrrec de l'Orfeó de L'Avenç fins a l'esclat de la guerra civil. Per informacions orals sabem que, en alguns moments, fou substituït pel mestre Pere Mañé. Cal tenir en compte que Joan Tomàs havia de combinar la

seva acció a Esplugues amb la de corals d'altres indrets (Rubí, Terrassa, Molins de Rei, Castellar del Vallès i els barris barcelonins de Sarrià i Sant Andreu de Palomar).

A Esplugues aconseguí arreplegar un centenar de cantaires, repartits en tres seccions: infantil, dones i homes. Joan Tomàs va promoure amb molt entusiasme la formació infantil, a la qual aplicaria el sistema educatiu musical, basat en el mètode Dalcroze, que arribà a Catalunya de la mà de Joan Llongueras. Tomàs s'implicà també en l'educació dels adults, fent ell mateix classes de solfeig per als cantaires, mostrant la importància de la formació musical tant dels adults com dels més petits.

El 21 de setembre de 1930, l'Orfeó L'Avenç va organitzar la benedicció de la seva senyera i va convidar a fer un concert per a l'ocasió a l'Escola Coral de Terrassa i l'Orfeó Castellarenc, entitats corals dirigides per Tomàs. El padrins d'aquella senyera foren Maria Lloberas d'Argemí (la dona del president de L'Avenç d'aleshores, Josep Argemí) i el mestre Francesc Pujol (que substituï a Lluís Millet). Després de la missa de benedicció del matí, en la qual l'Orfeó L'Avenç cantà la "missa popular a la Mare de Déu de Núria" de Mn. Romeu, i del dinar corresponent, s'oferí un multitudinari concert a dos quarts de sis de la tarda a la sala de L'Avenç amb una festa de germanor dels tres orfeons... Hi hagueren els parlaments de rigor i benvinguda i d'elogi per la labor desenvolupada pel mestre Tomàs... Posteriorment, l'11 de gener de l'any 1931, la trobada es va fer a Terrassa.

No volem estendre'ns més en la labor desenvolupada pel propi Orfeó de L'Avenç i del seu mestre, Joan Tomàs, ja que hem trobat moltes més referències (concerts, comentaris en la premsa periòdica i en l'especialitzada...) que, sens dubte, mereixerien una altra conferència monogràfica, però no hem volgut deixar passar l'oportunitat de reflectir la seva transcendència, que ajuda a entendre i explicar el fruit recollit per Amades i Tomàs en la seva Missió a Esplugues en el context del Baix Llobregat .

Precisament, quasi un mes abans d'iniciar la seva missió, L'Avenç va retre un homenatge de reconeixement al mestre Joan Tomàs, on el president de l'Orfeó, Joan Brillas, i la presidenta de la secció feminal, Roser Artigas, després de diferents elogis li van lliurar simbòlicament una valuosa batuta...

En la missió per Esplugues de l'Obra del Cançoner Popular es té documentada la participació de trenta-quatre cantaires: trenta-tres veus femenines i una masculina. La recerca de cançons es va iniciar el 10 d'agost de 1931 i finalitzà el 30 de setembre. Durant onze jornades es van recollir més de 300 cançons, un nombre molt alt i significatiu en relació a la resta de municipis del Baix Llobregat.

QUI FOREN LES PROTAGONISTES I EL PROTAGONISTA?

Roser Artigas Llobet (n. Esplugues, 1896). Tingué un paper important en la missió, ja que fou la guia d'Amades i Tomàs i qui els hi presentava les cantaires. Era solista de l'Orfeó l'Avenç, presidenta de la Secció feminal del Grup Excursionista Germanor i tenia un taller de modistes a casa seva, a la plaça de Santa Magdalena 7, on vivia amb la seva germana **Remei Artigas Llobet** (n. Esplugues, 1901). Elles dues i una tercera germana, **Dolors Artigas Llobet** (n. Esplugues, 1891; resident a la Pl. de Santa Magdalena 9) cantaren 29 cançons juntes, i a més cadascuna n'aportà a nivell individual alguna altra.

Gertrudis Galtés Piquet, "Tuitetes de la Monja" (n. Sants, 1869). Vivia a la plaça de Santa Magdalena 10, en la casa coneguda per Cal Monjo. Aportà 11 cançons.

Josepa Lacaya Llaurador (n. Sants, 1882). Vivia a la plaça de Santa Magdalena 8, Cal Ferran. Aportà 4 cançons.

Josepa Brillas Santacana, "Pepeta Busqueta" (n. Esplugues, 1855). Vivia al carrer Laureà Miró 128, Can Sèbio. Aportà 22 cançons.

Teresa Carbonés Margant, "la Vella del Sucre" (n. Planes de Sant Feliu de Pallerols, 1862). Aportà 28 cançons.

Teresa García Sanjosé (n. Barcelona, 1917). Era la cantaire més jove. Vivia al camí d'Hospitalet 2 i era una de les aprenentes del taller de modista de Roser Artigas. Va aportar una cançó.

Maria Ferrer Andreu, "la Cabrera" (n. Vila-rodona, 1873). Vivia al carrer Pau Claris 16. Aportà 4 cançons.

Teresa Mercè Vives. Aprenenta del taller de modista de Roser Artigas. Desconeixem d'on era i on vivia, però es creu que era de Sant Just per la seva proximitat veïnal. Aportà 1 cançó.

Roser Parés Farré (n. Esplugues, 1911). Vivia al carrer Laureà Miró 99 i era una de les noies cosidores del taller de modistes de la Roser. Cantà un joc infantil.

Madrona Piquet Mota, "la Madrona dels Mistos" (n. Esplugues, 1859). Vivia a la plaça de l'Església 3, a Can Pi. Aportà 19 cançons.

Maria Castañé Colomé (n. Barcelona, 1890). Vivia al carrer Laureà Miró 57. Cantà 10 cançons, entre elles un divino que segons Joan Amades es pot considerar la millor cançó recollida en la missió del Baix Llobregat.

Maria Vilà Parellada (n. Esplugues, 1875). Vivia al carrer Àngel Guimerà 45. Era la mare del president de l'Orfeó, Joan Brillas Vilà, en aquells moments regidor de Cultura. Cantà 14 cançons.

Josepa Brillas Fernández (n. Esplugues, 1853), padrina de la casa Can Casellas. Vivia al carrer Mossèn Jacint Verdaguer 14. Aportà 4 cançons.

Carme Fígols, aprenenta del taller de modista de Roser Artigas. Vivia a Sant Just Desvern. Aportà 2 cançons.

Teresa Carbonell Pujol (n. Esplugues, 1882), era la germana de Mn. Esteve Carbonell. Vivia al carrer Montserrat 18, a Can Cargol. Aportà 31 cançons.

Hermínia Carreter Negrell (n. Barcelona, 1911). Vivia al carrer Laureà Miró 135 amb els seus pares i germana. Aportà 4 cançons, una d'elles cantada amb Paulita Figueras.

Paulita Figueras Castelló (n. l'Hospitalet de Llobregat, 1918). Vivia al passatge Argemí 2. Cantà 1 cançó amb la seva cosina Hermínia Carreter.

Joaquima Castelló Negrell (n. Tossa de Mar, 1885). Vivia al passatge Argemí 2. Aportà 32 cançons, que cantà juntament amb les seves nebodes, les germanes Negrell, i amb Sara Carreter.

Càndida Negrell Sureda (n. Tossa de Mar, 1870). Vivia al carrer Laureà Miró 135. Era la mare d'Hermínia i Sara Carreter. Cantà 32 cançons junt amb la seva tieta, Joaquina Castelló, la seva germana Anna i la seva filla, Sara.

Anna Negrell Sureda (n. Tossa de Mar, 1868). Vivia al carrer Àngel Guimerà 13. Participà amb les anteriors cantaires en 32 cançons.

Sara Carreter Negrell (n. Esplugues, 1913). Era aprenenta del taller de modista de Roser Artigas. Vivia al carrer Laureà Miró 135 amb els seus pares i la seva germana. Aportà 14 cançons, algunes amb la seva mare i tietes.

Vicenç Ventura Mitjavila (n. Cornellà de Llobregat, 1879), l'únic cantaire masculí que participà en l'Obra. Vivia al carrer Laurè Miró 208, al dipòsit d'aigües, del qual era regent. Viu amb la seva muller, **Teresa Casas Vidal** (n. Cornellà de Llobregat, 1879) , i els seus fills, Manuel i **Madrona Ventura Casas** (n. Cornellà de Llobregat, 1912). Entre tots canten 18 cançons, la filla només dues.

Maria Diví Farret, "la Guardiana del Castell", ja que vivia a l'antic Castell de Picalquers, més conegut per la Torre dels Lleons. Aportà 1 cançó.

Clotilde Roca Bonet (n. Esplugues, 1869). Vivia al carrer Església 49. Cantà 1 cançó.

Maria Pros Bardina (n. Barcelona, 1873). Vivia al carrer Laureà Miró 192, a Can Conill. Aportà 8 cançons.

Leonor Campreciós Gabarró (n. Esplugues, 1869). Vivia al passatge Josep Brillas 22 i havia estat puntaire. Cantà 1 cançó.

Maria Diví Pagès, serventa de Josep Argemí Campreciós. Se sap que l'any 1934 vivia al carrer Riereta 27. Aportà 4 cançons.

Madrona Valls Flavià (n. Esplugues, 1866). Vivia al carrer Alegria 2. Cantà 4 cançons.

Francisca Roldán Ventura (n. Lleida, 1855). Vivia al carrer Alegria 8. Aportà 7 cançons.

Sabina Brillas Canut (n. Esplugues, 1864). Vivia al carrer Església 43 i era vídua de feia poc. Aportà 11 cançons.

CONCLUSIONS

És interessant destacar les conclusions –creiem que podríem dir “optimistes” – que el propi Joan Amades redactà en la seva memòria d'aquesta missió del Baix Llobregat i altres terres:

- Malgrat que Joan Amades és conscient que viu en una societat de ple canvi social i econòmic, creu que la cançó és encara un fet viu, que té una llarga vida assegurada fins i tot a la ciutat de Barcelona i a la seva àrea d'influència. Bona part d'aquesta afirmació es basa en el fet que algunes de les cantaires entrevistades eren de Barcelona i ho havien après a la ciutat. El fet que moltes cantaires eren joves, l'anima a pensar que la cançó interessa a la joventut.

- Amades considera que un dels factors que més afavoreixen la cançó és el treball i la vida en comú, on es canta per ajudar-se en la feina. I, en aquest sentit, veu certes amenaces davant el fenomen creixent de la industrialització. Amades hi troba, des de la seva experiència, una certa relació positiva entre el nombre de cançons amb les poblacions on hi ha l'art de les puntes de coixí. És, també, el cas d'Esplugues, de gran tradició puntaire, tot i que en la memòria escriu que no van trobar cançons de caràcter rítmic, tan probables en aquest tipus d'activitat...

- Per raons ideològiques, Amades nega l'existència de trobar cançons escandaloses i escatològiques: és clar que no les trobava perquè no les buscava, fet inversemblant en una societat idíl·lica i tradicional com la que ell sostenia.

- Finalment, cal destacar la bona acció propagadora dels orfeons que, en el cas d'Esplugues, resulta tan evident. L'acció i participació de Joan Tomàs fou molt notòria però, sens dubte, facilitada per l'existència d'una certa cultura musical local promoguda i sostinguda des de L'Avenç.

Per últim, podem assenyalar que després de l'estiu, al mes de novembre de 1931, es va celebrar a L'Avenç un concert especial dedicat a les cançons recollides a Esplugues, interpretades pel propi Orfeó, dirigit per Joan Tomàs. Era la plasmació del pensament que *“el que era del poble havia de tornar al poble”*.

Pel que hem pogut llegir a la premsa de l'època, segons va anunciar el president de l'Orfeó, Joan Brillas –en aquell moment també regidor–, les cançons es van interpretar sense fer cap esmena, tal com les persones grans les havien tramès. Aquell acte va comptar amb la presència del propi Joan Amades que va fer una conferència il·lustrada amb projeccions cinematogràfiques sobre *“La cançó popular de Catalunya i les seves impressions recollides a Esplugues”*.

Bé, estem segurs que tots els que estem aquí compartim la curiositat de poder saber què es va dir, com ho van escoltar, quines foren aquestes impressions sorgides de la pròpia experiència de Joan Amades... És un fet irreplicable en el temps, però per la nostra banda, avui aquesta tarda, no hem volgut deixar passar l'oportunitat d'apropar-nos al personatge –Amades– i, molt especialment, a unes persones anònimes (a les quals avui hem volgut posar nom i cognoms) d'Esplugues –les cantaires– que van contribuir amb la seva aportació a mantenir viva l'Obra del Cançoner Popular.

Esplugues de Llobregat, estiu 2009